

Z žarečim umom

ŽIGA BRDNIK

V časih, ko so naše oči in ušesa preobremenjeni, um velikokrat ugasne. In obratno, v temi in tišini lahko um žari kot še nikoli prej. A kako to prevesti v filmski jezik, ki močno sloni prav na teh dveh čutih? Dokumentarni film **Nasmeh Helen Keller** (Her Socialist Smile, 2020, John Gianvito) je za protagonistko vzel bistveno premalo znano slepo in gluho bojevnico za socialne pravice, ki je s svojo karizmo in lucidnostjo pritegnila delavske množice prve polovice 20. stoletja ter kljub omejeni sposobnosti govora postala glas zatiranih v ZDA in širše. »With my mind aglow«¹ je bila njena priljubljena fraza, s katero je opisovala stanje umske vznesenosti, miselnih prebojev, razsvetljenja, posebnega žara, ki se v teh trenutkih zbudi v človeku, ko postane del nečesa večjega. Friedrich Nietzsche je temu nadel ime »vesela znanost« (gaya scienza) in »nasmeh« v naslovu filma namiguje prav na to povezavo med Helen Keller in veseljem nad vedno novim raziskovanjem, odkrivanjem in osvetljevanjem vseh človeških in družbenih kotičkov. Kar se lahko brez zadržkov in zavor dogaja samo, če človek ne pristane v sledništvu ali oblastništvu, če ne uboga in ne vlada, bi lahko dodali prosto po Nietzschejevem samotnežu.

Kaj je v današnji družbi bolj samotnega, kot biti obsojen na slepoto in gluhost? In kaj sta fizična slepota in gluhost v primerjavi z umsko, družbeno, socialno, čustveno? Režiser John Gianvito je za prenos teh občutkov in dilem na ekran v bistvu posnel ne-film, ki večino časa niza zapise protagonistkinih navdihujočih govorov, fotografske fragmente, nepovezane vtise, zvočne posnetke; eksperiment, ki se giblje na meji gledljivosti, saj se vizualna nit pripovedi nikoli ne sestavi, tako kot se nikoli ni mogla sestaviti v življenju Helen Keller. A se je zato toliko bolj sestavila kruta resnica sveta. »Vržena sem v temo in tišino. A mnogi, ki vidijo in slišijo, so bolj slepi in gluhi od mene.« Čeprav je bila slepa in gluha, je jasno videla nepravičnost družbe, skozi katero peščica privilegiranih izkorišča večino. Tudi slepota in gluhost sta posledici revščine: fizično, tako kot je sama izgubila vid in sluh zaradi nedostopnosti zdravstvene oskrbe za nosečo mamo; in mentalno zaradi

pomanjkljivega dostopa do izobrazbe, prostega časa in politične moči za zatirane množice po vsem svetu.

Zanimivo je prisluhniti njenemu nenavadnemu, skoraj nezemeljskemu glasu, a bistveno je poslušati njeno sporočilo in slišati njeno zgodbo, čemur je posvečen tudi film. S pomočjo učiteljice Anne Sullivan se je naučila brati, pisati in govoriti – tudi tako, da je v njeno roko pod tekočo vodo črkovala *w a t e r* in da se je dotikala teles plesalcev v gibanju. Tako je najprej postala zgled in glas za ljudi s posebnimi potrebami, za tiste, ki so potisnjeni na margino že zaradi telesnih predispozicij. A se pri tem nikakor ni ustavila. Nepotešljiva želja po znanju jo je gnala, da je zahtevala in dobila vsa pomembna socialistična dela v Braillovi pisavi – vsaj do Bakunina – in tako zadovoljevala ter razvijala svoj globoki čut za pravičnost. Ob tem se je še kako zavedala svojega privilegirane položaja – dostopa do Harvardske univerze in knjižnice –, zato je pridobljeno znanje neutrudno širila naprej med delavstvo, ki jo je vzelo za svojo junakinjo.

Njeni govori so legendarni, prav tako odziv množic na nenavaden prizor govoreče slepo-gluhe radikalne socialistke in feministke, ki s kritiko ni varčevala niti pri svojih socialističnih soborcih in soborkah. Rosa Luxemburg, Simone de Beauvoir, Greta Thunberg – medijsko pompozni asociacij in bolj ali manj umestnih primerjav ne zmanjka, a dejstvo je le eno: žal je Helen Keller veliko premalo poznana zgodovinska osebnost, ki bi morala stati ob boku omenjenih. In to vrzel na filmsko-dokumentarnem področju uspešno zapolni *Nasmeh Helen Keller*. Skuša nam jo približati skozi prizmo njenega doživljanja sveta, v katerem sta sluh in vid nadomestila um in politični angažma, kar pa izvede na dovolj subtilen, nevsiljiv in nepretenciozen način, da ne zakrije srži njenega bitja; le toliko, da nas opomni, kako je biti zaviti v temo in tišino, da s tem prebudi naše notranje čute in jim omogoči slišati njeno sporočilo. Na začetku je zaradi nenavadnosti filmske forme in uporabljenih gradiv film sicer nekoliko nedostopen, a vsekakor je vredno potrpeti in počakati na razsvetljenje, ki bo nedvomno prišlo: »Um vidi in sliši več kot oči in ušesa.« In moj um še zdaj žari ...

1 Z žarečim umom